

JONAS BALČIUS

Kultūros, filosofijos ir meno institutas

FILOSOFIJA KAIP PASAULĖŽIŪRA IR ETIKA ANTANO MACEINOS IR JUOZO GIRNIAUS VEIKALUOSE

Philosophy as Worldview and Ethics in Works
by Antanas Maceina and Juozas Girnius

SUMMARY

The article analyses works by two most famous Lithuanian philosophers in exile, namely, Antanas Maceina (1908–1987) and Juozas Girnius (1915–1994), such as “Origins and Meaning of Philosophy” and “Man without God”. The conceptual basis of both works in terms of philosophic and ethical views is constituted of *virtualist* (from Latin *virtus* ‘value’) orientation in regard to the world and humans.

As emphasized in the article, it is exactly the value-oriented explication of reality that makes the essential link connecting these two Lithuanian thinkers both with Tomistic and with Platonic and existentialist interpretation of reality. It is noteworthy, that despite of the Lithuanian occupation by the Soviets in 1940, which lasted for fifty years, both these philosophers, having emigrated to the West (Western Germany and USA), have remained loyal to the *cultural* concept of reality, formulated and fostered during the interwar period by the tomists of Kaunas University, chiefly by A. Dambrasuskas-Jakštas, and inherited from the Polish mystic H Wronsky, according to which the man has been allegedly presented with a special task by the God himself: that is, *to perform as an intellectual and moral assistant of God, a certain little creator who creates and fosters a kind of moral culture that is pleasing to God, namely, philosophy, art, and science.*

Philosophy is assigned an exceptional role in this *search for God* process carried on by human means: both as culture and as an intellectual effort, i.e. as ethics and aesthetics with all the resulting consequences; constantly renewing itself and acquiring a new sense, it improves both by rejoicing over its new discoveries and by questioning them as well.

RAKTAŽODŽIAI: Maceina, Girnius, egzistencija, būtis, interpretacija, nuostaba, abejonė, kančia.

KEYWORDS: Maceina, Girnius, existence, being, interpretation, wonder, doubt, suffering.

SANTRAUKA

Straipsnyje nagrinėjama dviejų žymiausių lietuvių emigracijos filosofų – Antano Maceinos (1908–1987) ir Juozo Girniaus (1915–1994) veikalai: *Filosofijos kilmė ir prasmė* ir *Žmogus be Dievo*. Abiejų veikalų filosofinių ir etinių pažiūrų konceptualinį pagrindą sudaro *virtualistinė* (*virtus – lot. vertybė*) orientacija pasaulio ir žmogaus atžvilgiu.

Straipsnyje pabrėžiama, kad būtent *vertybinė* tikrovės eksplikacija ir yra toji esminė jungiamoji grandis, siejanti šiuos du lietuvių mąstytojus tiek su tomistine, tiek ir su platoniskąja bei egzistencialistine tikrovės interpretacija. Atkreipiamas dėmesys į tai, jog nepaisant 1940 m. sovietų įvykdytos Lietuvos okupacijos, trukusios penkiasdešimt metų, abu šie filosofai, emigravę į Vakarų Vokietiją ir JAV, liko ištikimi dar tarpukario laikų Kauno universiteto tomistų, ypač A. Dambrausko-Jakšto pastangomis suformuluotajai ir puoselėjajai, iš lenkų mistiko H. Wronskio perimtajai *kultūrologinėi tikrovės* koncepcijai, pagal kurią žmogui esą paties Dievo duotas ypatingas uždavinys: *būti intelektualiniu ir doroviniu Dievo pagalbininku – mažuoju kūrėliu, kuriančiu ir puoselėjančiu Dievui patinkamą dorovingą kultūrą – filosofiją, meną ir mokslą*.

Filosofija šiame žmogaus pastangomis vykdomame *dievoieškos* procese vaidinanti išskirtinį vaidmenį – ir kaip kultūra, ir kaip intelektualinė pastanga, t.y. kaip etika ir estetika su visais iš to plaukiančiais padariniais, nuolatos atnaujindama, įsiprasmindama ir tobulėdama tiek atradimų džiaugsmu, tiek ir juos lydinčia abejone.

Filosofijos raida Lietuvoje per visą šią didžiai dramatišką, įvairiausių okupacijų kupiną krašto istoriją, kartojo ir kartoja tautos ir valstybės istorinio likimo lemties vingius su nuostabą keliančiu tikslumu ir nuoseklumu. Dėl tos pačios priežasties nebus perdėta sakant, *jog būtent Lietuvoje filosofijos istorija bei jos likimas, skirtingai negu tai yra ar vyksta kituose Europos kraštuose, yra ir mūsų gimtojo krašto istorija bei likimas*. Kalbėdami apie šių dviejų didžiausių lietuvių mąstytojų – Antano Maceinos (1908–1987) ir Juozo Girniaus (1915–1994) – gyvenimą ir kūrybą, visada privalome į tai atsižvelgti.

XX a. pirmoje pusėje dėl palankiau Lietuvai susiklosčiusių politinių socialinių aplinkybių, pasireiškusių galimybė išsikvoti politinę krašto nepriklausomybę nuo carinės Rusijos, Maceina ir Girnius tapo bene pirmaisiais filosofais, kurie gimnazijas ir ypač universitetus baigė jau ne Rusijos imperijos aukštosio-

se mokyklose, o gimtajame krašte – Kauno Vytauto Didžiojo universitete, turėjo galimybę stažuoti Vakarų Europoje ir t.t.

Kartu tai buvo žmonės, kuriems likimas jau pačiame jų kūrybinių jėgų žydėjime buvo nužymėjęs ypatingą paskirtį – žemiškąją kelionę ir kūrybą užbaigti svetimuose kraštuose: politinėje emigracijoje Vakarų Vokietijoje ir JAV. Kaip tik dėl to šių mąstytojų biografija ir kūryba ir išreiškia bei įprasmina ne vien tik jų asmeninį, bet ir visos lietuvių tautos ir valstybės istorinį likimą – tragediją, susijusią su visais precedento žmonių istorijoje neturinčiais *bolševikinio totalitarizmo* recidyvais, milijonų žmonių suluošintais likimais, skaudžiausiais socialiniais, doroviniais ir intelektualiniais padariniais.

Po karo Maceina gyveno Vakarų Vokietijoje, dėstė universitetuose, tad jo intelektualinės aplinkos lyg ir negalėtume apkaltinti ribotumu, neprofesionalumu,

tačiau mažai kas žino, jog už darbą jis dažnai negaudavo jokio atlyginimo ir gyveno išlaikomas jo asmeniu ir filosofija susižavėjusios vietinės ūkininkaitės, kurią, mirus žmonai, 1971 m. vedė. Todėl suprantama, jog gyvenimas svetima-me krašte, atskirtam nuo šeimos, draugų ir Tėvynės vargu ar galėjo būti laimingas ir visavertis. Toks gyvenimas greičiau gali būti prilygintas egzistavimui, nuolat jaučiantis dvasioje *be kaltės kaltam*, o tai, be abejo, negalėjo neturėti ir labai konkretaus poveikio ir jo filosofinės pažiūros, jų raidai.

Girnius – priešingai, į Vakarų pasitraukė kartu su žmona, tačiau gimtosios žemės, Tėvynės ilgesys gyvenant pabėgėlių stovyklose Vokietijoje, o vėliau ir JAV, irgi negalėjo būti jam visiškai nepažįstamas. Atsisakydamas bet kokios pedagoginės veiklos JAV aukštosiose mokyklose, Girnius siekė visą savo energiją, intelektualinį įkarštį ir laiką skirti *lietuviybės, lietuviškumo ir tautiškumo emigracijoje išsaugojimui, palaikymui ir puoselėjimui*. Tai liudija ir jo veikalai *Tauta ir tautinė ištikimybė* (1961)¹ bei *Idealas ir laikas* (1966)². Maceinos kūryba taip pat sunkiai išsivaizduojama be jo darbų *Filosofija ir lietuvių kalba*³, *Asmuo ir istorija* (išleista Čikagoje 1981)⁴ ir kitų.

Silpstant pabėgėlių viltims, jog demokratinių Vakarų valstybių – ir pirmiausia, žinoma, JAV – pastangomis Lietuva ir kiti sovietų užgrobti kraštai bus greitai išvaduoti, tolydžio stiprėjo įsitikinimas, jog gali atsitikti ir taip, jog Lietuva niekada ir nebus išvadauta. Vadinasi, lietuvių ginti, ją puoselėti ir jai atstovauti žymiausiai tarpukario laikų

intelektualai, neišskiriant Girniaus ir Maceinos, ryžosi ir kitus ragino politinėje emigracijoje gyventi taip, kaip savo Tėvynėje: puoselėti, ugdyti emigrantų vaikų ir vaikaičių lietuviškumą, tautinį sąmoningumą, kultūrą, formuoti tautiškumą ginančias ir įprasminančias institucijas – lietuviškas bažnytines parapijas, spaudą, radiją, dainų šventes, sekmadienines mokyklas ir t.t.

Ne paskutinė vieta plačiojoje ir visapusiškoje tautinio apsisprendimo, sąmoningumo, savaimingumo išlaikymo ir puoselėjimo programoje buvo skirta ir filosofijai. Dėl to Girniaus ir Maceinos kūryboje filosofija visada vaidina išskirtinį vaidmenį. Ir ne tik kaip intelektualinė dorovinės asmenybės pastanga siekti, kad kiekvieno atskiro tautinio individo dvasiniame gyvenime išliktų ir įsitvirtintų *lietuviškumas* kaip antroji jo prigimtis, bet ir kaip *apskritai žmogui būtina – imanentinė – priedermė ieškoti savojo kūrinisškumo būtiškųjų, transcendentinių priežasčių*.

Šia prasme savo *Sudarytojo pastabose* šeštojo Maceinos *Raštų* tomo sudarytojas Antanas Rybelis pagrįstai pažymi, kad „*Filosofijos kilmė ir prasmė – stambiausias ir, ko gero, pats reikšmingiausias šio lietuvių mąstytojo filosofinis darbas, kurio pagrindą sudaręs Miunsterio universitete skaitytų filosofijos paskaitų kursas*.“⁵

Teorinį veikalo pagrindą sudaro plačia teorinių šaltinių analize grindžiama įžvalga, jog filosofija kaip intelektualinė žmogaus veiklos rūšis esanti visiškai kitokia – skirtinga ir nuo mitologijos, ir nuo mokslo. „Nors ši studija ir yra pavadinta bendriniumi filosofijos kilmės bei

prasmės vardu, vis dėlto ji anaip tol nenori būti įprastinis filosofijos įvadas, vadinasi, pagrindinių filosofijos sąvokų aptarimas ir svarbiausių jos kryptių aprašymas. Ji siekia visai ko kito, *būtent apmąstyti filosofiją kaip žmogiškojo būvio apraišką*, nes tai iš tikro didžios nuostabos apraiška.⁶

Šią didžią nuostabą koncepcijos autoriumi filosofijos prigimtyje kelia tai, jog filosofija „savo esme neturi nei pradžios, nei galo, kartu betgi <...> be perstogės kyla ir praeina: kyla kaip klausimas ir praeina kaip atsakymas. Savo turiniu ji yra išnešiojusi bei pagimdžiusi visus mokslus, su jais tačiau nesusiliedama ir jų neatstojama: visų mokslų motina pati nėra mokslas. Savo prasme ji yra vienintelė, o vis dėlto šią prasmės vienybę ji skleidžia neaprepiama išorės įvairybe ir net priešingybe: amžinoji vienos tiesos ieškotoja niekad neina vienu keliu.“⁷

Akivaizdu, jog būtent tokia autoriaus pozicija leidžia jam ir pačią filosofiją, kaip ir jos sistemų bei koncepcijų įvairovę, aptarti tuo pačiu pagrindu – kaip vieningą visumą, išplaukiančią iš to paties šaltinio, kurią Maceina įvardija kaip *filosofuojančiojo santykį su būtimi*. Pastarasis jos autoriaus vėlgi apibrėžiamas ir įvardijamas kaip *trejopas dorovinio individo santykis su pačia tikrove, t.y. kaip nuostaba, abejonė ir kančia*.

Pažymėtina, jog visais šiais trim atvejais – nuostabos, abejonės ir kančios – pasaulis, kurią Maceina tapatina su filosofine *būties* sąvoka ir samprata, reflektuojančiam visada atsiveria kaip *transcendencija*, kuri niekada nebūna iki galo visiškai pažini ir vienareikšmė, o filoso-

fijos istorijos eigoje – ir kaip amžina bei nekintama. Maža to: „Jokia kita žmogiškojo pažinimo sritis negali *savomis priemonėmis* suvokti, kas yra ji pati. Kiekviena sritis nagrinėja tik savą objektą, bet neatsigręžia į save ir todėl nepadarо savęs pačios tyrimo objektu. ‘Mokslas nemąsto’, – šis M. Heideggerio teiginys, savo metu daugelį stipriai papiktinęs, iš tikro yra mokslo esmės išraiška, būtent telktis aplinkui savą objektą, bet ne aplinkui patį save; tiktai „virtti“, neklusiant, kas yra virimas bei virėjas savyje, ir todėl neverdant savo paties „uodegos“ kaip savimonės prasmens.“⁸

Pagrįsdamas bei paaiškindamas šiuos savo pasakymus plačiau, Maceina ir vėl cituoja Heideggerį. „Fizika suklinėjasi erdvėje, laike ir judėjime. Tačiau kas yra judėjimas, kas yra erdvė, kas yra laikas, mokslas kaip mokslas išspręsti negali. Vadinasi, mokslas nemąsto ir šia prasme jis savo metodais nė negali mąstyti. Aš negaliu, sakysime, fizikiniais metodais suvokti, kas yra fizika. Kas yra fizika, galiu apmąstyti tik filosofinio klausimo būdu. Posakis „mokslas nemąsto“ nėra joks priekaištas; tai tik mokslo sąrangos liudijimas.“⁹

Remdamasis Heideggeriu bei daugeliu kitų vakarų filosofijos autoritetų, o ypač tomistų ir neotomistų, Maceina ir filosofijos prigimties, jos prasmės bei esmės klausimą iškelia „už“ specialiesiems mokslams prieinamų tikrovės pažinimo bei tyrinėjimo ribų ir susieja ją su tradicine scholastine metafizika, apibrėždamas kaip *transcendentinę žmogiškojo būtiškumo apraišką bei matą*. Žmogus pagal šią koncepciją visada, visur ir vi-

sais laikais egzistavo, reiškėsi ir buvojo tik kaip *būtybė*, kuri, būdama tokia, niekada neturi savo pačios egzistavimo pagrindo ir dėl to yra priversta „buvoti“, t.y. *būti* kažkur kitur ir kažkaip kitaip, pavyzdžiui, *būtyje*.

Šia prasme *būtis* (Sein) ir *būtybiškumas* (Seiende) tampa ne tik Heideggerio, kuriuo Maceina nuolat remiasi, bet ir visų šiuo pagrindu padaromų išvalgų bei išvadų *metodologiniu* pagrindu. *Egzistuojamas kaip būtybė*, žmogus yra atviras savo paties egzistavimo prielaidai ir priešasčiai, arba būčiai, ir dėl to visur ir visada yra nuo jos priklausomas, jos ieško bei stengiasi ją suvokti, filosofiskai įprasminti ir atskleisti.

Ši situacija – pamatinė filosofijos egzistavimo žmonijoje priešastis ir tikrasis jos istorinis turinys, kadangi, kaip minėta, tiek atskiras individas, tiek ir visa žmonija pasaulį, arba būtį, istoriskai visada išgyvena kaip *nuostabą*, *abejonę* ir *kančią*. „Filosofijos galia suvokti ir aptarti save pačią iš savęs teikia jai nuostabų pranašumą mokslo atžvilgiu, sykiu, tačiau virsta pikta nelemtimi jos pačios atžvilgiu. Būdama neaptariama kieno nors iš šalies, o nusakydama pati save iš vidaus, filosofija turi savo esmę ne duotą iš anksto, kad vėliau ją filosofavimu tik skleistų, bet ir kildina ją pačiu filosofavimu: *filosofija yra tai, ką ji taria, kad ji tai yra*. Štai kodėl galima kalbėti apie filosofijos pasirinkimą pagal pasirenkančiojo žmogaus polinkį ir štai kodėl filosofijos savimonė gali istorijos eigoje pereiti į savo priešybę.“¹⁰ Vadinausi, anot Maceinos, net ir šiandien filosofuodami mes pasirenkame tik vieną iš trijų didžiųjų savo santykio su būtimi

galimybių: pasaulio, arba būties, kaip *nuostabos*, *abejonės* ar *kančios* suvokimą!

Pasirinkdamas *nuostabą* jį supančios gamtos, pasaulio, visatos atžvilgiu, žmogus tarsi dar kartą pajaučia ir išgyvena tai, ką filosofijos istorijos pradžioje, t.y. žmonijos vaikystėje, išgyveno senovės graikai – *ir ne tik išgyveno, bet ir apibrėžė kaip pačios filosofijos atsiradimo priešastį*. „Jau sakėme, kad filosofuoti Platonui reiškė tapti panašiam į Dievą: filosofija jam buvo kelias, kuriuo eidamas žmogus vis mažiau klausia, nes jam visa vis labiau nušvinta.“¹¹ *Jungtis, siejanti žmogų kaip gamtiškąją būtybę, t.y. kaip gyvūną, su transcendentu, t.y. su dievų ir deivių pasauliu, senovės graikų vienareikšmiškai buvo išgyvenama ir apibrėžiama kaip išmintis*.

Išmintis senovės graikų filosofų buvo suvokiama ir traktuojama pagal analogiją, susiejančią juos su *dieviškumo apraiškomis žmoguje kaip būtybėje*. „Ką reiškia filosofuoti: kilti Dievop ar leistis nebūtin? Galima sutikti su K. Jaspersu, kad 'filosofuoti – tai būti pakeliui'.“¹²

Šia prasme antikos pasaulio žlugimas laikytinas katastrofa, atskleidusia šių būtybių būtybiškumui ne vien tik šio pasaulio žavesį, bet ir tai, kas dar nebuvo nei pažinta, nei patirta, nei įsisąmoninta – jo žūtį. Dėl tos pačios priešasties viduramžiai – tai epocha, visuotinai ir labai plačiai paskleidusi bei atskleidusi ir visiškai kitokią gamtiškosios ir socialinės tikrovės prigimtį – *jos tragiškąjį trapumą, neilgalaiškumą, abejotinumą ir kančią*. Tai, kas seniesiems graikams, pradedant nuo Platono, kėlė *nuostabą*, t.y. kas antikos filosofijoje buvo susiję ne tik su išmintimi, bet ir su gyvenimo būdu, viduramžiais

prarado prasnę ir galiausiai, pavyzdžiui, R. Descartes'o buvo apibendrinta kaip *abejonė*. „Gnoseologinė tiesos masų netekimo išraiška yra *abejonė*. Filosofai, mąstantieji nuostabos įtakoje, paprastai yra linkę nuvertinti *abejonę*, nelaikydami jos lygiareikšme su nuostaba filosofijai kilti. <...> Užtat Kierkegaard'as ir pašiepia Descartes'ą sakydamas: 'Metodas pradėti *abejone*, kad pasiektum filosofiją, atrodo esąs tiek pat tikslingas, kiek tikslinga pirma sukūprinti kareivį, kad šis paskui atsitiestų'“¹³

Tuo tarpu P. Wustui *abejonė* esanti „atoveiksminė susirgusios sąmonės apraiška“ <...> arba „pirmasis proveržis demoniškumo ir diabolizmo, glūdinčio mūsų sielos gelmėse“; ji esanti ir likianti „amžinoji mūsų nuodėmė, viso mūsų žmoniškumo svarbiausioji nuodėmė“¹⁴.

Nepaisant to, filosofija, jos istorinė raida vis dėlto pasuka būtent šia linkme, kadangi, taip filosofuodami, anot F. Dostojevskio, mes išiklausome ne į pasaulio darną, bet į jo nederbę, idant išgirstume „velnio ariją“ net ir pačioje tobuliausioje kosmoso tyloje bei tvarkoje. „Pasaulio blogis jaukia visus mūsų apie jį mąstymo kriterijus ir dėl tos pačios priežasties su baime verčia mus klausyti vis toliau ir toliau. Kas yra *abejonė*? Visų pirma tai gnoseologinė kategorija, priklausanti pažinimo sričiai. Tuo ji skiriasi nuo nuostabos, kuri yra tiesioginis objekto darnos pergyvenimas, pažadinąs mąstymą, tačiau pats juo nesąs: nuostaba nėra refleksija.“¹⁵

Pažymėdamas, jog šia prasme Hegelis, kaip ir Aristotelis, Maceinos manymu, pabrėžęs nuostaboje išnyrančią ak-

lavietę, į kurią *abejonės* dėka kaip tik ir patenka visos filosofo turėtasis pažinimas „kuris mąstantįjį nustebina <...> sukūrėdamas tiek, jog jam net svaigsta galva; nustebina betgi, Hegelio pažiūra, ne objekto būseną, o subjekto negalia suvokti, kaipgi čia dabar yra; šiuo klausimu prasidedanti filosofija, ir šį klausimą Hegelis laiko *abejonės* lytimi: *abejonė* glūdinti jau nuostaboje ir esanti šiosios paleidžiama refleksijos plotmėn.“¹⁶

Šia prasme, Maceinos įsitikinimu, *abejonė* esanti ne kas kita, kaip „žmogiškoji būklė, išstinkanti mus nelaukta ir todėl mus sukrečianti, nes sunaikinanti ligi tol mūsų turėtą aiškumą: tai, ką tarėmės suprantą be niekur nieko, *abejonės* būklėje staiga pasidaro tamsu ir net klaidu.“¹⁷

Aptardamas, kokios galinčios būti mąstantįjį išstinkančios *abejonių* rūšys, Maceina plačiau pakomentuoja ir *abejonę kaip akivaizdybę*, atsirandančią dėl mūsų jutimo organų, pojūčių netobulumo. Pavyzdžiui, vandenyje esantis irklas arba lazda atrodo mums perlūžę, tuo tarpu ištraukti iš vandens šie daiktai pasirodo esą visiškai sveiki. Tą patį esą galima pasakyti ir apie spalvas, kurios įvairiais daltonizmo atvejais atrodo esančios vis kitokios, o absoliutaus spalvinio aklumo atvejais – ir visiškai išnyksta. „Descartes'as tikros aklumo spalvoms esmės, atskleistos tik pastarųjų psichologinių tyrinėjimų, nepažino. Tačiau jis nujautė, kad esama galimybės atsiderinti *klaidos būklėje be išėjties*; esama galimybės būti apgautam nežinant, kad esi apgaunamas. Kažkokia pikta dvasia (genius malignus) ar dievas apgavikas (deus deceptor, deus fallax) gali užda-

ryti mus į tokį pasaulį, kuriame nebūtų jokios žemės, jokio dangaus, jokio tįsaus daikto, jokio pavidalo, jokio dydžio, kuriame mes jaustumės lygiai taip pat, kaip ir dabartiniame.“¹⁸ Nepaisant to, Maceinos manymu, Descartes'as tiek savuoju *Discours de la méthode* (1637), tiek ir *Meditationes de prima philosophia* (1641) mokslinės filosofijos nesukūrė. Nesukūrė jis ir visus patenkinančio filosofijos kaip mokslo, tyrinėjančio būti, metodo. Ir tai esą tik įrodo, kad:

- a) filosofija nėra mokslas, kuris būtų kuo nors panašus į daugelį specialiųjų gamtos mokslų;
- b) filosofijai, kaip labai specifiskai žmogaus intelektualinės veiklos sričiai, joks metodas iš principo esąs nepritaikomas ir neišmanomas.

Tokią Maceinos nuomonę esą patvirtinanti ir garsioji E. Husserlio, ir K. Marxo nesėkmė. „Kiekviename filosofijos vadovėlyje skaitome, – pabrėžia autorius, – kad filosofija svarstanti būtybę kaip tokią. Tai, be abejo, visiškai teisinga. Ir vis dėlto šitokios objekto aptarties nepakanka, jei filosofija imtūsi tyrinėti būtybę *moksliskai*, nes būtybę kaip tokia yra per daug atsajus dalykas, kad galėtų be niekur nieko būti filosofijos kaip mokslo objektas <...> Kiekvieno mokslo objektas yra tiriamas ne „kaip toks“, vadinasi, ne savo neapibrėžtybėje, o kaip tik gana siauroje sąranginėje savo sudėtingybėje, dažnai apibrėžiant tik šiosios dalimi. Jeigu tad filosofija, suprasta kaip mokslas, rinktūsi savo objektu būtybę kaip tokią, tai greitai pasirodytų, kad ji iš viso jokio objekto neturi.“¹⁹

Kitaip tariant, sekant Maceinos mintimi, esą akivaizdu, jog filosofija visada ir visur iškyla tik kaip konkretaus mąstytojo siūloma *žmogaus kaip būtybės intelektualinė interpretacija jo paties egzistavimo sąlygų, arba būties, atžvilgiu*. Ir tai esą nekintama per visą filosofijos žmonijoje egzistavimo laiką – nuo senovės graikų iki mūsų laikų.

Trečiasis šio filosofija užsiimančio individo santykio su savo egzistavimo pagrindu – būtimi variantas Maceinos apibrėžiamas kaip *kančia, arba kančios filosofija*.

Kančios filosofijos atvejai bei atgarsiai filosofijos istorijoje, Maceinos nuomone, esą nepaprastai įvairūs. Tai – ir budizmas, kurį mąstytojas apibrėžia kaip filosofinę kančios etiką, ir rusų religinė filosofija, ir, pavyzdžiui, marksizmas. „Čia aprašytieji kančios filosofijos pavidalai, – pabrėžia autorius, – yra didžiai skirtingi savo turiniu, tačiau juos visus jungia tas pats objektas, tas pats pobūdis, tas pats siekis ir galop ta pati grėsmė.“²⁰

Grėsmingas pasaulis, tapatinamas su būties sąvoka kaip šio pasaulio atitikmeiniu, apmašančiajam savo egzistavimo sąlygas individui visada pasireiškias kaip kančia, nežinios dėl ateities baimė, fizinių ir dvasinių praradimų galimybė ir galiausiai – *kaip viso to konkreti realizacija žmogaus gyvenimo kasdienybėje*. Nesveikata, ligos, senatvė, mirties baimė, negaluojančio kūno skausmai, lygiai kaip ir dvasinės kančios, vienatvė, ilgesys ir t.t., – tai tik keletas šios daugiaveidės kančios pavidalų, prieš kuriuos, kaip visagalės būties reiškimosi ir egzis-

tavimo fenomenus, individas visada jaučiasi ir jaučiasi esąs bejėgis. „Kalbėdami apie nuostabos sudužimą sakėme, kad ji žlunga, kadangi neregį pasaulyje viešpataujančio blogio. Blogį paregėjus, nuostaba dingsta. Blogis ir nuostaba išskiria vienas kitą. Ir štai dingusios nuostabos vietą užima kančia. Blogis ir kančia

remiasi vienas kitu. Blogis yra objektyvinė kančios pusė, o kančia yra subjektyvinis blogio patyrimas.“²¹

Maža to, kančioje, anot Maceinos, atsiverianti kažkokia „tamsi ir maištinga pasaulio pusė, kažkas žymiai siaubingesnio negu tariamybė, pažadinanti abejonę.“²²

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Žr.: Juozas Girnius. Tauta ir tautinė ištikimybė. // *Raštai*. – Vilnius: Mintis, 1995, t. 3.
- ² Žr.: Juozas Girnius. Idealas ir laikas. // *Raštai*. – Vilnius: Mintis, 1995, t. 3.
- ³ Žr.: Antanas Maceina. Filosofija ir lietuvių kalba. // *Raštai*. – Vilnius: Mintis, 2000, t. 6.
- ⁴ Žr.: Antanas Maceina. Asmuo ir istorija. // *Raštai*. – Vilnius: Mintis, 2000, t. 6.
- ⁵ Antanas Rybelis. Sudarytojo pastabos. // Antanas Maceina. *Raštai*, t. 6, p. 502.
- ⁶ Antanas Maceina. Filosofija kaip problema. // *Raštai*, t. 6, p. 11.
- ⁷ Ten pat.
- ⁸ Ten pat, p. 14.
- ⁹ Ten pat.
- ¹⁰ Ten pat, p. 15.
- ¹¹ Ten pat.
- ¹² Ten pat, p. 16.
- ¹³ Ten pat, p. 81.
- ¹⁴ Ten pat.
- ¹⁵ Ten pat, p. 83.
- ¹⁶ Ten pat.
- ¹⁷ Ten pat, p. 84.
- ¹⁸ Ten pat, p. 89.
- ¹⁹ Ten pat, p. 145.
- ²⁰ Ten pat, p. 116.
- ²¹ Ten pat, p. 117.
- ²² Ten pat.

B. d.